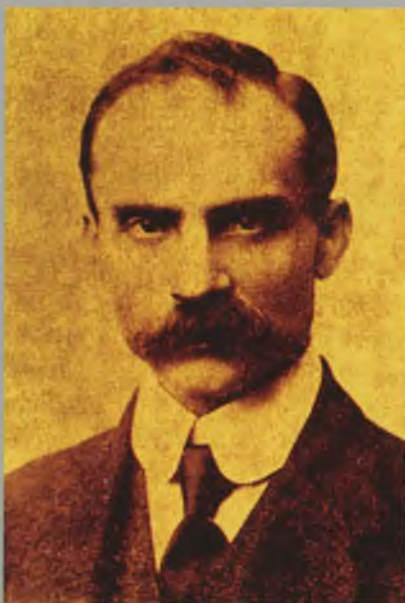

МОЛОДА альманах НАЦІЯ

Андрій Жук (1880–1968)

Андрій Жук. Професор М. Грушевський і СВУ в роках Першої світової війни.

Ігор Гирич. Андрій Жук як політичний мислитель і дослідник історії визвольного руху.

Іван Патер. Андрій Жук і Союз визволення України.

Андрій Жук: архівні матеріали до біографії (спогади, листи).

Олексій Ясь. Андрій Жук у світлі сучасної української історіографії.

Молода

альманах НАЦІЯ

«СМОЛОСКИП»

Засновник і видавець
ВИДАВНИЦТВО
«СМОЛОСКИП»

Державний реєстраційний номер
0250 від 26.07.1999

Заснований у 1996 році
Виходить чотири рази на рік

Паспорт видання – серія KB, № 2033,
zareєстровано 16.06.1996 р.
Міністерством України у справах преси та інформації

Адреса редакції: 03118, м. Київ,
пров. Балакірева, 1
Для листування: 01001, Київ-1, а/с № 25
Тел./факс: (044) 265-70-49
E-mail: journal@smoloskyp.kiev.ua

Редакційна колегія

Олена БАБКІНА, Тарас БАТЕНКО, Олег БІЛИЙ, Владислав ВЕРСТЮК (головний редактор), Ігор ГИРИЧ (заступник головного редактора, відділ «Архів»), Володимир ГОРБАТЕНКО, Вілен ГОРСЬКИЙ, Валерій ДЕНИСЕНКО, Анаталій ЄРМОЛЕНКО, Віталій ЗАБЛОЦЬКИЙ, Георгій КАСЬЯНОВ, Василь ЛІСОВИЙ, Володимир МЕЛЬНИК, Юрій МЕЛЬНИК (секретар), Юрій МИЦИК, Олег ПРОЦЕНКО (відповідальний редактор, відділ «Політична філософія. Політичні науки»), Максим РОЗУМНИЙ, Сергій РЯБОВ, Віталій ЩЕРБАК, Наталя ЯКОВЕНКО, Валентин ЯКУШИК, Олексій ЯСЬ (відділ «Історія ідей»)

*Лариса БІЛИК (літературний редактор),
Олена НУЖНА (макет і верстка), Євген НУЖНИЙ (художнє оформлення)*

Автори публікацій висловлюють свою власну думку, яка не обов'язково збігається з поглядами членів редколегії. За достовірність фактів, цитування творів та джерел відповідають автори публікацій.

Редколегія зберігає за собою право рецензувати, редагувати та скорочувати матеріали.

На обкладинці: фото Андрія Жука.

Формат 84x1081/32. Папір офсетний .Друк офсетний.Зам.61
Віддруковано в друкарні ЗАТ "УКРТИППРОЕКТ".
03057, м.Київ, вул.Ежена Потье, 12; тел.: (044) 490-21-77
Молода нація: Альманах. - К.: Смолоскип, 2002.- 280 с.

ISBN 966-7332-13-6

© «Смолоскип», 2002

ЗМІСТ

ТЕМА: АКТИВІЗМ VERSUS КУЛЬТУРА

- Володимир Старосольський.* «Батьки» і «діти»
(Анкета «Студентського Вістника») 5

ІСТОРІЯ ІДЕЙ

- Ігор Гирич.* У тіні В. Липинського
(Андрій Жук як політичний мислитель й
дослідник історії визвольного руху) 8
- Тетяна Осташко.* А. Жук в добі національно-визвольних
змагань 46
- Іван Патер.* Андрій Жук і Союз визволення України 58
- Ігор Гирич.* «Федераліст» очима «самостійника»
(до історії написання статті
А. Жука «М. Грушевський та СВУ») 83
- Андрій Жук.* Проф. М. Грушевський і Союз визволення
України в роках Першої світової війни 111
- Андрій Жук.* Як дійшло до заснування Союзу визволення
України (Спомини у 20-ліття «Союзу») 135

ПОЛІТИЧНА ФІЛОСОФІЯ. ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

- Юрій Мельник.* Поняття стримування соціальних змін у
розвинених капіталістичних суспільствах:
критичний аналіз ідей Герберта Маркузе 151

АРХІВ

- Ігор Гирич.* Канадський архів Андрія Жука 168
- Андрій Жук: матеріали до біографії (автобіографія,
спогади, листування) 177

РЕЦЕНЗІЇ. ОГЛЯДИ. БІБЛІОГРАФІЯ

- Іван Глизь*. – *Подолинський С.* Листи та документи / Упоряд. Роман Сербин, Тетяна Слюдикова. – К., 2002. – 422 с. 241
- Віталій Пономарьов*. – *Ленкавський С.* Український націоналізм. Твори у 2-х тт. Т. 1. / За ред. Олександра Сича. – Івано-Франківськ, 2002. – 600 с. 244
- Катерина Кобченко*. – *Маланчук-Рибак О.* Жінка в історії. – Львів, 2002. – 339 с. 247
- Олексій Ясь*. Андрій Жук у світлі сучасної української історіографії 250
- Андрій Портнов*. Польська політика і українська еміграція у 1921–1939 рр. (огляд польської історіографії). 259
- «Писання А. Жука» («Український Прапор», Відень–Берлін, орган уряду ЗУНР на еміграції) 270

ХРОНІКА. ІНФОРМАЦІЯ

- Перші Костомарівські читання (*Олексій Ясь*). – Презентація першої української «Історії Польщі» (*І. Г.*). – Десять років Інституту історичних досліджень у Львові (*Г-ч*). 275

Олексій ЯСЬ

АНДРІЙ ЖУК У СВІТЛІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІОГРАФІЇ

Серед канонічних постулатів, якими оперує сучасна наука, уявлення про історичний час належить до майже аксіоматичних та найсуперечливіших водночас. Відтак в історичних ретроспекціях хронологічні межі слугують для виокремлення цілісного та впорядкованого сегмента соціального життя, що складає основу для наукових реконструкцій та виступає як мірило вартості історичного процесу. Тож поняття доби, яке застосовують для локалізації людської діяльності, видається привабливим для біографів, що відтворюють портрет особи в історичному контексті тієї чи іншої доби. Так народжується широкий спектр інтерпретацій, в яких ідеї детермінізму та взаємозумовленості подій і вчинків співіснують з суб'єктивною волею особистостей, індивідуальними творчими актами і людськими реакціями на інтелектуальне та соціокультурне середовище свого часу. Вони й утворюють строка-ту палітру уявлень про історичні епохи та тогочасних особистостей, яка побутує у свідомості сучасників.

У зазначеному відношенні межа ХІХ–ХХ ст. являє собою цікаву та своєрідну добу, позначену новими соціально-економічними реаліями, непохитною впевненістю у технологічний поступ, зростаючим скептицизмом стосовно існуючої соціально-політичної організації суспільства, регіональним розмаїттям велетенських імперій з мішаниною історичних традицій, культур та укладів національного життя, появою багатообіцяючих інтелектуальних та духовних новацій, авангардистськими експериментами у мистецтві тощо.

Олексій Ясь – кандидат історичних наук, науковий співробітник відділу української історіографії Інституту історії України НАН України.

Втім, рубіж століть є не тільки межею епох у хронологічному відношенні, але й важливою віхою інтелектуальної історії. Це – час інтенсивних політичних метаморфоз, що відбувалися зліва направо, амбітних імперських геополітичних планів та несподіваних ідеологічних мутацій, розвою національних рухів і революційних потрясінь, нечуваного розмаху шовіністичних настроїв та ідеологізації суспільства, які сягнули свого апогею у роки Першої світової війни. Недарма за афористичним висловом Івана Лисяка-Рудницького XIX сторіччя закінчилося у 1914 р.¹

У такому історичному інтер'єрі розпочинався життєвий та творчий шлях багатьох українських діячів і мислителів, інтелектуальний доробок та громадський внесок яких немовби розчинився, зник з поля зору за часів воєнних потрясінь, еміграції та тоталітарного лихоліття. Більш ніж десятирічний період повернення забороненої, а інколи просто призабутої спадщини здається лише окреслив найзагальніші контури нашої самобутньої інтелектуальної історії. Відтак оригінальний спадок та небуденна життєва доля ряду визначних постатей української минувшини й досі залишається у кращому разі на маргінесі сучасних наукових студій. Серед них і постать українського політичного та громадського діяча, публіциста і редактора, Андрія Жука (1880–1968).

На початку 90-х років XX ст. ім'я Андрія Жука традиційно згадувалося в одному ряду з колишніми соціалістами з підросійської України, засновниками Союзу визволення України, Володимиром Дорошенком, Миколою Залізняком, Мар'яном Меленевським, Олександром Скорописом-Йолтуховським та ін. Окрім самостійницької, національно-державницької орієнтації СВУ, яка напередодні та на початку Першої світової війни була майже виїмковою для тодішніх українських партій та організацій, зазвичай відзначалася політична еволюція ряду його фундаторів від соціалізму до самостійництва у національно-державницькому дусі. Ця констатація стала майже хрестоматійною для навчальних посібників та загальних курсів з української історії того часу². Зрештою подібна метаморфоза від ортодоксального соціалізму до соціалізму національно орієнтованого, націоналізму чи консерватизму

¹ Лисяк-Рудницький І. Проблеми термінології та періодизації в українській історії. – У кн.: Лисяк-Рудницький І. Історичні есе: У 2 т. – К., 1994. – Т. 1. – С. 43.

² Див., приміром: Сутельний О. Україна: історія / Пер. з англ. Ю. І. Шевчука; вступн. ст. С. В. Кульчицького. – К., 1991. – С. 298; Історія України: Курс лекцій: У 2 ч. – К., 1992. – Ч. 2. – С. 71.

мала достатньо прецедентів у європейській політичній думці, зокрема на російських і польських теренах.

Згодом, постать Жука з'являється у нарисах з історії кооперативного руху та історії політичної думки. Насамперед, розглядалася його участь у кооперативному русі, зокрема як теоретика кооперації. У цьому сенсі, наприклад, висвітлювалася його доповідь «Значення кооперації для нашого народу», виголошена ним на Першому Українському просвітньо-економічному конгресі з нагоди 40-ліття Просвіти у Львові 1–2 лютого 1909 р. На разі, слід зауважити, що концептуальні рефлексії Жука у кооперативній сфері виявляють досить широкий діапазон мислення доповідача у політичному контексті. Про це, свідчить авторське розуміння завдань української кооперації: готувати народ до самозахисту та допомагати вирішувати суспільно-політичні завдання³. Втім, хоча «кооперативні сюжети» розглядалися свого часу одним із перших біографів Жука Іллею Витановичем, вони істотно розширювали уявлення про нього як громадського та політичного діяча, що формувалися у пострадянській науці.

Більш цікавою видається інформація про публіцистичні розвідки Жука, яка представлена у загальних оглядах з історії політичної думки. Взагалі його публіцистична спадщина й до нині становить певний інтерес з обсягу політичної історії. Зокрема, варто відзначити статтю Андрія Жука «В які державні зв'язки повинна входити Україна», опубліковану у німецькому тижневику «Deutsche Politik» (травень 1918 р.). Ремінісценції на цю проблематику спостерігаємо і в пізніших публікаціях Жука, про що, свідчать сучасні дослідники його творчості⁴.

У вищезазначеній замітці автор обстоює думку про безперспективність міждержавних зв'язків з Польщею, Литвою чи Москвою, що показав історичний досвід України. Відтак Жук пропонує звернути увагу на Схід, де він бачить місце України серед федерації нових державних утворень: Дон і Кубань з суміжними областями, Терськ, Астрахань, Оренбург, Урал і Ставрополь. Основа такої федерації, вважає він, має спиратися на землі заселені українцями у Донській області (Таганрог, Ростов, Новочеркаськ) та на Кубані,

³ Історія кооперативного руху / Авт.: Бабенко С. Г., Галюк В. Г., Гелсей С. Д. та ін. – Львів, 1995. – С. 240–242.

⁴ Патер І. Андрій Жук: політик, кооператор, публіцист // Вісник Львівської комерційної академії. – Львів, 1998. – Т. 2. – Ч. 3: Проблеми гуманітарних наук. – С. 126, 131.

щоб дійти через ці державні об'єднання до Уралу, Акмолинської, Тургайської, Семипалатинської, Томської, Єнісейської, Закаспійської областей та Туркестану, де мешкають кілька мільйонів переселенців з українських земель. Такий міждержавний зв'язок, на його думку, відрізав би Москву від Кавказу, а можливо й від Середньої Азії⁵.

Попри ілюзорність та примарність далекосяжних геополітичних інтенцій, проголошених Жуком, слід констатувати, що останні були досить популярними в європейському інтелектуальному середовищі першої третини ХХ ст.⁶. Якщо взяти до уваги спроби гетьмана Скоропадського об'єднати Українську державу з Кубанню та союзницькі відносини з Державою донських козаків, то можемо дійти висновку, що принаймні частина геополітичних пропозицій Жука перебувала у царині більш-менш реальної політики. Втім, за влучним виразом сучасника Жука історика Василя Кучабського «геополітика, як зрештою вся наука про державу є диктована практично-політичними поглядами тих, які нею займаються»⁷. Вочевидь такий зв'язок простежуємо і в даному випадку.

З підвищенням зацікавленості до історії Союзу визволення України певною мірою висвітлюється діяльність Жука на теренах цієї організації⁸. Та найцікавішою публікацією першої половини 90-х років ХХ ст. про цю особистість була навіть не наукова розвідка, а спогади його сина, Юрія Жука. Ці спогади, видрукувані у часопису «Політика і час», містили ряд цікавих подробиць з діяльності Жука на українській дипломатичній службі під час національно-визвольних змагань та у справах ліквідації СБУ, зокрема його ставлення до багатьох злободенних проблем того часу: розбудова дипломатичних представництв, участь української делегації у Паризькій мирній конференції 1919 р. та ін.⁹

⁵ Українська державність у ХХ столітті: Історико-політологічний аналіз / О. Дергачов (керівник авт. колективу). – К., 1996. – С. 95–96.

⁶ Див., приміром: *Левандовский В.* Украина в геополитических концепциях первой трети XX века // Политическая мысль. – К., 1994. – №2. – С. 75–82.

⁷ *Кучабський В.* Геополітика // Політика. – Львів, 1925. – 25-го падолиста. – №4. – С. 63.

⁸ *Патер І. М.* Грушвський і Союз визволення України. – У зб.: Михайло Грушвський і Західна Україна: Доп. і повід. наук. конф. (м. Львів, 26–28 жовт. 1994 р.): До 100-річчя від початку діяльності М. Грушвського у Львівському ун-ті. – Львів, 1995. – С. 280–283; та ін.

⁹ *Жук Ю.* Спогади про батька // Політика і час. – К., 1994. – №4. – С. 60–63.

Протягом другої половини 1990-х – на початку 2000-х років завдяки зусиллям львівських науковців з'явилося кілька історико-біографічних нарисів, присвячених А. Жуку¹⁰. У цей час публікуються й статті про нього у фахових довідниках та енциклопедіях¹¹.

Окрім традиційного для подібних розвідок викладу життєвого шляху у нарисах досить докладно розглядається політична діяльність Жука у довоєнний і воєнний періоди, зокрема його праця на ниві політичної публіцистики та агітації. Проте, обставини формування Жука-політика становлять інтерес не тільки для його біографів. Насамперед, доцільно відзначити схильність Жука до громадської та організаційної роботи серед широких верств простого населення. Витоки цих нахилів очевидно сягають молодих років майбутнього політика, коли він працював писарем у земських установах на Полтавщині¹². Проте, бажання та вміння Жука працювати у громадській сфері, про що свідчить його участь у розбудові кооперативного руху на західноукраїнських землях, збереглося у нього назавжди. Мабуть саме поєднанням громадської роботи з політичною діяльністю й пояснювалася виражена позиція Жука, котрий вважав за необхідне збалансувати національні та соціальні інтереси в організаційно-політичному, а пізніше і у державному будівництві, якої так бракувало багатьом українським державним та політичним діячам. Водночас така поміркованість поєднувалася з досить тверезим та прагматичним аналізом поточної політичної ситуації Європи напередодні і на початку Першої світової війни¹³.

На переконання діячів СВУ попри розмаїття їхніх політичних поглядів ця ситуація відкривала багатообіцяючі перспективи імовірної руйнації існуючих імперій та виникнення на уламках останніх нових держав. Як показав час розрахунки Жука та його однодумців з СВУ виправдалися значною мірою.

¹⁰ *Патер І.* Андрій Жук: політик, кооператор, публіцист... – С. 114–132; *Патер І., Пастушенко Р.* Андрій Жук (1880–1968). – У зб.: Українські кооператори: історичні нариси. – Львів, 1999. – С. 281–294.

¹¹ *Сніцарчук Л.* Жук Андрій. – У вид.: Українська журналістика в ім'ях: Мат-ли до енциклопедичного словника / За ред. М. М. Романюка. – Львів, 1996. – Вип. 3. – С. 130–131; *Лавров Ю.* Жук Андрій. – У вид.: Малий словник історії України. – К., 1997. – С. 154; Довідник з історії України / Вид. 2-ге, доопрацьов. і доповн. – Львів, 2001. – С. 244.

¹² *Патер І.* Андрій Жук: політик, кооператор, публіцист... – С. 114–115.

¹³ Там само. – С. 121.

У нарисі І. Патера 1998 р. чільне місце відводиться й перебігу подій навколо створення СВУ. Автор цієї розвідки показує ставлення до планів створення самостійницької політичної організації з боку відомих галицьких та наддніпрянських діячів, зокрема А. Шептицького та М. Грушевського¹⁴. Взагалі СВУ як політична організація виникла не тільки у переломні часи для Європи, а й для українського національно-визвольного руху, який поступово входив у новий період свого розвитку. Вочевидь, що означені чинники не тільки призвели до нового розколу серед українців на проавстрійських та проросійських прихильників, а й позначилися на долі СВУ, яка так і не трансформувалася у політичну партію.

Втім, культурно-просвітницький, інформаційно-представницький та інші напрями діяльності СВУ серед полонених та населення окупованих німецько-австрійськими військами українських земель висвітлені у нарисі докладно і дають досить репрезентативне уявлення про роль Жука як одного з керівників цієї організації. Водночас наведені автором відомості дають підстави дійти висновку, що керівництво СВУ належало до політиків-прагматиків. Про це, наприклад, свідчить заява СВУ про політичну форму майбутньої Української держави як конституційної монархії, яку проголосили з огляду на те, що більшість країн Центрального союзу були за своїм устроєм конституційними монархіями. Зауважимо, що цій заяві не завадила навіть соціалістична орієнтація більшості членів СВУ¹⁵. Щодо постаті самого Жука, то у нарисі докладно відтворено його життєвий шлях у передвоєнні та воєнні часи, зокрема у добу національно-визвольних змагань. Натомість відомості про життя та діяльність Андрія Жука у 20-30-і роки ХХ ст. та пізніше викладені напрочуд стисло та лаконічно, що вірогідно пояснюється браком необхідної інформації. Подібна диспропорція у висвітленні біографії Жука спостерігається і в енциклопедичних гаслах про цю особистість¹⁶ та інших працях.

На відміну від нарису 1998 р. розвідка І. Патера та Р. Пастушенка, яка вміщена у збірці праць «Українські кооператори: Історичні нариси» (Львів, 1999), більш сконцентрована на діяльності Жука як організатора та теоретика кооперативного руху, хоча його політичній біографії також відводиться помітне місце.

¹⁴ Там само. – С. 119.

¹⁵ Там само. – С. 122.

¹⁶ Див., наприклад: *Сніцарчук Л. Жук Андрій...* – С. 130–131.

З кооперацією пов'язана й ідейна еволюція Жука, яка істотно вплинула на його політичні погляди та переконання. Слід підкреслити, що адепти тогочасної соціал-демократії у Наддніпрянській Україні здебільшого ставилися до кооперативного руху скептично-негативно, або в крайньому разі індиферентно. У кооперативній організації вони інстинктивно вбачали потенційного конкурента, який може заступити домінування соціально-класової організації суспільства відповідно до ортодоксальної марксистської доктрини. Відтак участь у кооперативному русі для більшості соціал-демократів була вимушеним кроком, який диктувався поточною кон'юнктурою політичного життя, зокрема урядовою реакцією після революційних потрясінь 1905–1907 рр. Інакше складалася суспільно-політична ситуація у підавстрійській Галичині, де «народна самодіяльність» не тільки набула значно більших масштабів, порівняно з підросійською Україною, а й була важливим фактором тамтешнього політичного буття.

Тож споглядання соціально-політичних реалій на західноукраїнських землях справило великий вплив на погляди наддніпрянських емігрантів, у т.ч. й на ідейну еволюцію Андрія Жука напередодні Першої світової війни, що слушно відзначають автори нарису¹⁷. До цієї еволюції спричинилися і його студії над теоретичними питаннями кооперативного будівництва, переклади іноземних студій з цієї проблематики та практична діяльність з організації кооперації в Галичині. Відтепер Жук розглядав кооперацію не як «допоміжну форму соціальної організації людей праці», а як «спосіб самозахисту нації» в умовах колоніального пригноблення. Безперечно, що такі ідейні метаморфози не могли минути безслідно для Жука-політика. Недарма І. Патер та Р. Пастушенко наводять вельми цікаву оцінку поглядів Жука з боку одного з відомих лідерів української соціал-демократії Миколи Порша, який охарактеризував їх як «кооперативний націоналізм»¹⁸.

Однак, кооперативна проблематика у творчій спадщині Жука не вичерпується концептуальними питаннями з високим ступенем загальності, а й охоплює чимало практичних аспектів: розрив організаційних зв'язків галицької кооперації з «Просвітою», налагодження статистичного обліку, врегулювання взаємин між польськими, українськими і «руськими» (москвофільськими) коопера-

¹⁷ Патер І., Пастушенко Р. Вказ. праця. – С. 285.

¹⁸ Там само. – С. 287.

торами, організація спеціальних курсів для інтелігенції та працівників господарських інституцій та ряд інших. Вочевидь не було випадковим й повернення Жука до праці на кооперативній ниві у 30-і роки ХХ ст., після активної політичної діяльності за часів Першої світової війни та української революції 1917–1920 рр. Втім, відомості про цей період його життя мають лаконічний характер і в даному нарисі¹⁹.

У другій половині 1990-х – на початку 2000-х років постать Андрія Жука, його політична та публіцистична діяльність розглядалися у межах провідної проблематики монографічних студій І. Срібняка²⁰, І. Патера²¹ та інших дослідників.

Головним чином висвітлювалася діяльність Жука на теренах СВУ та навколо створення, а пізніше ліквідації цієї організації²². Зокрема, у монографії І. Патера відтворюється участь Жука у приватних нарадах, які спершу мали метою реформувати Українську соціал-демократичну робітничу партію, а згодом спричинилися до спроб започаткувати самостійницьку організацію²³. Аналізуючи погляди учасників нарад автор монографії констатує наявність серед них різних концепцій: австро-угорської орієнтації (В. Степанківський, В. Кушнір), самостійницької орієнтації без іноземної підтримки або в крайньому разі «прилучення до Австро-Угорщини – як етап до державної незалежності» (В. Липинський); ортодоксальної, класової (Л. Юркевич). Супроти цих полярних підходів А. Жук займав центристську позицію, що була орієнтована на певні політичні обставини, відповідно до яких мали обиратися форми боротьби за державну незалежність України²⁴.

Матеріал викладений у студії І. Патера дозволяє прослідкувати й за позицією Жука щодо ряду політичних подій того часу, зокрема його реакцію на проголошення 5 листопада 1916 р. німецько-австрійських заяв Вільгельмом II та Францом-Йосифом II про ство-

¹⁹ Там само. – С. 293.

²⁰ *Срібняк І.* Діяльність Союзу визволення України серед полонських старшин українців в таборах Німеччини й Австро-Угорщини (1915–1918 рр.). – К., 1996; *Його ж.* Полонські українці в Австро-Угорщині та Німеччині (1914–1920 рр.). – К., 1999; та ін.

²¹ *Патер І.* Союз визволення України: проблеми державності і соборності. – Львів, 2000; та ін.

²² *Патер І.* Союз визволення України... – С. 306–308; *Срібняк І.* Полонські українці в Австро-Угорщині та Німеччині... – С. 36–38, 47, 50, 130, 152–153, 222–226 та ін.

²³ *Патер І.* Союз визволення України... – С. 51–52, 62–63.

²⁴ Там само. – С. 52–53.

рення Польського королівства, яке відкривало шлях для полонізації Галичини²⁵. Цікавою видається й інформація про звернення Жука у січні 1945 р. до Д. Дорошенка з проханням пояснити розходження в його інтерпретаціях стосовно ставлення М. Грушевського до СВУ²⁶. Монографія кидає світло й на ряд інших аспектів тогочасної діяльності Жука, зокрема подає інформацію про його публіцистичні розвідки тощо. В цілому дослідження останніх років вирізняються суттєвим розширенням джерельної бази, у т. ч. залученням матеріалів не тільки з українських, а й закордонних архівів, зокрема з особистого фонду Жука у Національному архіві Канади²⁷.

Наведені у нашому стислому огляді видання в жодному разі не вичерпують проблематику сучасних студій, пов'язаних з Андрієм Жуком. Проте, вони дозволяють зробити певні спостереження щодо загальних тенденцій у вивченні життєвого та творчого шляху цієї самобутньої постаті. На сьогодні вивчення його доробку та діяльності ще й досі перебуває на початковій стадії, яка вирізняється інтенсивним евристичним пошуком, нагромадженням емпіричного матеріалу та першими спробами його систематизації. Втім, сучасні дослідження не тільки вивели з затінку цю особистість, а й досить докладно висвітлили її діяльність, наукову та публіцистичну спадщину до початку 20-х років. Нинішній стан досліджень з означеної проблематики є обнадійливим, оскільки містить великий потенціал для подальших студій. Сподіваємося, що з плином часу постать Андрія Жука посяде належне місце в українській інтелектуальній історії.

²⁵ Там само. – С. 134–135.

²⁶ Там само. – С. 151.

²⁷ Там само. – С. 23, 316.